

L'Europa de les ciutats: de la transformació urbana a les perspectives de declivi. Si la veritable proximitat és més tecnològica que urbana, si Europa ja no és el centre del món, es pot canviar el paradigma, a la recerca de la Felicitat urbana?

Francesco Rutelli

EX ALCALDE DE ROMA (1993-2001),
PRESIDENT DEL PARTIT DEMÒCRATA
EUROPEU

L'Europa de les Ciutats: és una fórmula actualíssima perquè experimenta canvis constants.

Quan Pasqual Maragall va liderar la transformació de Barcelona la va convertir en un model d'innovació europea i internacional. Quan, als anys 90, vam crear xarxes de ciutats, actives i col·laboratives per a la transformació urbana, la inclusió social, la vitalitat econòmica, la creativitat i la cultura, era una ambició de "col·laboració des de baix" per la pau i l'estabilitat: el discurs de Maragall a Lausana (2 de maig de 1996, en qualitat de President del Comitè de les Regions de la UE) és important per la definició dels pilars de la convivència urbana (llibertat i solidaritat); pel lligam amb el missatge Olímpic; per remarcar dos conceptes derivats de la cultura democràtica moderna (subsidiarietat i proximitat); per confirmar que les ciutats són motors de desenvolupament i també espais on es desenvolupa el sentit crític i de fragilitat. I també resulta útil actualment per recordar, vint anys després, el noblíssim esforç de moltes ciutats europees per reconstruir Sarajevo i Mostar, després dels estralls d'una guerra que va esclatar tan a prop nostre.

Considero consolidats tres punts bàsics:

1. No es poden produir canvis històrics sense un paper decisiu de les ciutats.
2. No existeix una Nació sense una Capital i unes ciutats actives.
3. Una Ciutat és un organisme viu complex; per tant, pot viure – avançar o retrocedir – però també morir.

El trasllat definitiu de les concentracions de la població mundial a les ciutats que s'ha produït als últims anys, i el naixement aclaparador de desenes de megaciutats a l'Orient pròsper i a d'altres Nacions emergents, imposen un canvi profund en la nostra anàlisi de la perspectiva de les Ciutats europees.

El 1870, un home del govern anglès, Sir Bartle Frere (que havia estat governador de Bombai), descrivia així la missió urbana de Londres:

“We were very apt to decry our own City of London as inferior to the capital cities of the despotic powers of Europe, but in London was to be seen the impress of an architecture that grows from within – an architecture that expresses what the people think, and feel, or mean, and not what they are told to think, feel, or mean, as was too often the case in despotic capitals of Europe.”

Un punt de vista democràtic radical, per part de l'executor d'una ciutat colonial, pot semblar una contradicció notable. Un segle i mig després, però, el concepte de ciutat *that grows from within* (que creix des de dins) pot ajudar a comprendre com el reformisme urbà, és a dir, l'aspiració democràtica europea de la transformació de les ciutats, inspirada per visions cultes i innovadores i organitzada per grups dirigents capaços i competents, es posa al servei dels ciutadans. En aquest segle XXI, ja **no n'hi haurà prou de realitzar i fer emergir a Europa fenòmens urbans de nivell mundial.** Per dues raons principals.

a) Les ciutats ja no són, com a tals, en la seva dimensió física i en la seva organització funcional, els llocs de connexió i creació més propers, per a les persones i per a les empreses. El creixement i la difusió dels fenòmens lligats a la innovació tecnològica i a les comunicacions faran que la proximitat s'exerciti sobretot a través de la Web. Tant les relacions interpersonals, com l'adquisició de coneixements i l'accés a serveis d'una importància i una utilitat cada cop més grans, es desenvolupen i es desenvoluparan gràcies a les Xarxes, amb sistemes immediats i difusos. Dit de manera paradoxal: la fisicitat urbana,

especialment per part de les generacions més joves, es percep com un suport a les xarxes informàtiques i a les xarxes socials, més que no pas a la inversa. Ho sabem: són Smart, intel·ligents, les ciutats que guien aquests processos i l'orienten a millorar l'habitabilitat per als ciutadans. Però no es pot menystenir sota cap concepte el fet que el Fòrum, l'Àgora o la Plaça moderna ja no siguin al cor de la durada i la intensitat de les relacions humanes, socials i econòmiques, per als contemporanis.

b) Les ciutats europees no podran competir en igualtat de condicions, en el nostre segle, amb el pes econòmic i el poder de les grans metròpolis emergents al món. Les ciutats històriques hauran d'evitar el destí de noves Disneyland que amenaça Venècia (és a dir, aglomerats d'Història i bellesa desproveïts d'una veritable vida urbana, al servei del turisme global). Només Londres avui és una ciutat-món (malgrat que la seva transformació sigui conseqüència d'una concentració i atracció de poder financer que s'uneix a la depressió de gran part de les ciutats i comunitats del Regne Unit). La col·laboració de les ciutats europees amb les metròpolis emergents esdevé més rellevant en termes d'*education* i formació, d'intercanvis econòmics i de cooperació per a les indústries creatives, més enllà d'orientar el turisme de masses.

Aquest doble canvi en l'especificitat urbana europea no elimina, òbviament, el significat de les ciutats com a motors de desenvolupament. No n'elimina la necessitat de competència, ni de col·laboració. Subratlla la importància dels líders locals a l'hora de valoritzar (o deprimir!) les comunitats locals i la seva potencialitat. El redimensionament objectiu dels recursos per a inversions tendeix a empobrir les infraestructures, l'entorn i fins i tot la imaginació urbana, i desplaça les expectatives i les exigències de programació en les dimensions estatals. També per aquest motiu, creixen les identitats nacionals d'històrica realitat europea, com ara Escòcia, Catalunya o el País Basc. L'escala urbana corre el risc, de fet, de ser una dimensió insuficient per cultivar ambicions importants, mentre Europa esdevé més petita en el món com a població i pel que fa al creixement i el dinamisme econòmic.

Reflexions objectives com aquestes no poden trair l'aspiració irrenunciable i crucial a la millora (o al contrast del declivi) de la vida a les ciutats. Poden ajudar a identificar els reptes de les comunitats que s'enfronten amb dificultats: amb processos migratoris crítics, amb un envelliment de la població no sempre compensat per la vitalitat i l'emprenedoria de les noves generacions, amb el redimensionament (en moltes comunitats locals) de la producció de riquesa i del treball.

Sóc de l'opinió que la Ciutat Europea contemporània hauria d'aspirar a esdevenir líder d'una transformació més profunda, assumir els reptes imposats per aquestes dades crítiques, per postular-se a governar una transició cap a l'**Economia de la Felicitat**.

Ja fa molts anys que discutim la insostenible hegemonia del PIB, és a dir, de la síndrome del creixement quantitatiu com a mesurador del benestar (o, fins i tot, sorprenents teories sobre la conveniència del decreixement). En una Europa on el pes demogràfic, econòmic i geoestratègic està destinat a reduir-se, és moment d'obrir l'única competència estimulante entre les nostres ciutats: la competència per la Felicitat Urbana.

Milton Glaese, en un llibre d'èxit, va escriure:

“La nostra cultura, la nostra prosperitat i la nostra llibertat són fonamentalment virtuts de les persones que viuen, treballen i pensen quan estan juntes. Són el triomf definitiu de les ciutats.”

Per poder vèncer, la Ciutat Europea ha de canviar de paradigma. El bon govern i la convivència cívica, a la ciutat del futur, s'exerciran (i es comunicaran) a partir de la capacitat de definir nous indicadors de la Felicitat Urbana, i de crear les polítiques per assolir-los.

La revenja de la democràcia sobre la tecnocràcia; del reformisme i la participació cívica sobre l'efimera il·lusió populista. És possible reinventar i projectar una Civilitat urbana europea, en un món que canvia a tanta velocitat?

Com imaginar com es desenvoluparan en l'espai públic les diverses fases del cicle vital quan té una durada propera als cent anys? Com organitzar millor la satisfacció d'unes necessitats inèdites; com aprofitar les energies de la tercera edat activa per millorar els serveis socials; com transformar la interactivitat juvenil en energia col·lectiva; com desencadenar les forces de nous Renaixements culturals; com incentivar l'autogovern cívic de serveis locals; com fer permanents i transformadores les infraestructures dels serveis tecnològics en xarxa; com fer energèticament autosuficients les nostres comunitats; com evitar que el nostre futur laboral sigui comandat només per robots que projectin i construeixin altres robots? Quines polítiques, a les nostres ciutats podran oferir noves percepcions i gestions de la seguretat, de la salut, de l'oci i del coneixement?

Vet aquí una provocació per a la Fundació Catalunya Europa i per a qui vulgui desenvolupar l'excel·lent experiència ciutadana, catalana i europea, de Pasqual Maragall.

*Article basat en el discurs de Pasqual Maragall, a Lausana el 2 de maig de 1996, en qualitat de President del Comitè de les Regions de la UE <http://www.pasqualmaragall.cat/media/0000001000/0000001365.pdf>